

Pilinszky János

ÖNÉLETRAJZAIM

Szöveggondozás, utószó, jegyzetek
BENDE JÓZSEF

© *Pilinszky János örököse (Kovács Péter), 2021*

ÓNIX LENKE

Születtem szilveszter éjjelén, tizenhat évvel ezelőtt. A nevem Ónix Lenke. Fréditől és Annától karácsonyra megkaptam Verne Gyula *Grant kapitány gyermekei* című regényét, kétnyelvű, magyar és francia kiadásban. Szívesen és rendszeresen olvasgatom, de valahogy nem és nem sikerül előbbre jutnom benne. „Le 26 juillet 1864, par une forte brise du nord-est, un magnifique yacht évoluait à tout vapeur sur les flots du Canal du Nord.” A gőzös nevét nem lehet elfelejteni: „Duncan”. A szép lady Helena mindennap más-más színű bársonyruhát visel, és bár figyelmetlenül, fecsegő modorban: szinte kizárólag hozzám beszél. Férje, lord Edward Glenarvan ilyenkor hátat fordít nekünk, miközben távcsövét a hullámokra irányítja. Hátat fordít, de nem mindig.

– Petra, nem gondolsz arra, hogy kinőtted a ruhádat? Legalább az ujjából erressz le valamennyit.

– Lenke vagyok, és nem Petra – igazítom ki lady Helenát, miközben a napsütötte gyerekszobában olvasgatom történetüket. A „Duncan” mindig ennél a mondatnál fordul át Glasgow irányába.

Petra különben – akivel lady Helena folytonosan összecserél – a legkisebb közöttünk, még csak novemberben lesz négyéves; ő a legfiatalabb Ónix lány. Én tizenhat, Beáta hét-, Petra meg négyéves se. Szerintem ő a legszebb közülünk, csak engedetlen, és végképp nem bírok vele. Se ruhát, se cipőt nem tűr meg magán. Egyedül a zongoraterítőt. Először a csücskét veszi a szájába, gonoszul körülnéz, aztán leszegett fejjel félig beleszavardik, félig maga köré tekeri. Utána még üt is egykettőt a levegőbe, ami mindig, kivétel nélkül nekem szól.

Lord Glenarvan ekkorra leereszti távcsövét, és szembefordul velem. Csupán fiatal felesége iránti udvariasságból tenné? Arca vörös cserepei közt alig jut hely vértelen ajkának.

– Kislányom, miért nem olvas tovább bennünket? Hónapok óta ácsorgunk a fedélzeten, veszteglünk ugyanazon a szélességi fokon! Feleségem még beteg lesz maga miatt! Mi ezentúl mindenképp figyelemmel kísérjük sorsát, efelől nyugodt lehet. De kitől örökölte ezt a rettenetes ruhát? Olyan öreg meg csupasz is benne. Hogyan is mondjam? Ez az! Mindenestül kiáll belőle, akár az öregapja cipőjéből!

De kit érdekel lord Glenarvan? Hányszor aludtam el ennél a mondatánál, dobtam félre, ejtettem ki kezemből ezt a dögletesen unalmas, kötekedő, igenis kötekedő és szószátyár könyvet! Ruháimat magam alakítgatom, szabdalom szét és varrom össze Anna levetett ruháiból; vagy egyszerűen, minden kérdés nélkül kiakasztok egyet a szekrényéből. A gyerekekről is én gondoskodom, én fürdetem és öltöztetem őket, a körmüket is én nyirbálom le. Előszertetettel ápolom Beáta haját. Kacsaringóit valósággal ráragasztom a koponyájára. Halott sapka élő anyagból; szerintem nagyon jól áll neki. Petra épp az ellentéte. Piskótalábú vadóc. Én lehet, hogy kilógok a ruhámból, de Beáta, ő más. Ő afféle állig begombolt kislány, míg Petra mindig rózsaszínű, ahogy csak a haragoszöld szeműek. Mosdatlanul tiszta még a körme alja is.

Milyen mások Grant kapitány gyermekei, Mary és Robert! Magát a kapitányt sajnos még nem ismerem, de gondolom, napégette, kék szemű férfiú, aki keskeny, vöröses körszakállt visel, ami kivált jól illik vitorlavászonból készült durvakék zubbonyához. Egyszer ugyan aludt már a díványomon, de erről csak annyit tudok, hogy délután történt, s fölbredve, az alkonyodó vöröses égbolton épp akkor gyulladtak fel az utcai lámpák. Ez az a pillanat, amikor az égbolt már lehűlt, de az égők, mint görögdinnye belében a fehér magocskák, még nem forrósodtak át. Ez mindig rövid ideig tart, gyönyörű, de kivált a mi szobánkban, s kivált gyerekek számára elviselhetetlen. Nem valószínű, hogy Grant kapitányról ennél valaha is bármi lényegesebbet

megtudhatnék. Itt feküdt díványomon, és fölriadt, ahogy most én fekszem itt ugyanazon a díványon. Öt óra múlt. Az előszobázárban kétszer megfordul a kulcs. Hazajöttek.

Lakásunk két szobából áll. Az egyik, a gyerekszoba – a mi szobánk – csupa ablak, még éjszaka is világos az utcai lámpáktól. A szomszédos másik szoba viszont állandóan sötét, a spalettákon és az összehúzott nehéz függönyökön soha nem hatol be semmi fény. A két szoba közt eredetileg szárnyas üvegajtó volt, de Frédi ezeket is bedeszkázta és elfüggönyözte. A két szoba így „légmentesen” él egymás mellett, és persze lakóik is. Egyedül dobhártyánk érintkezik egymással. A mi szobánkban minden napszitta rom, lyukakkal és téglákkal a falakon. Az ő szobájuk viszont sötét kamra, fotelekkel és egy óriási plüss-szarokfággal kibélelve.

Szóval hazajöttek. Mint legtöbbször, most is egyszerre. Mindketten ugyanabban a képzőben tanítanak. Frédi gazdaságtant, Anna angol nyelvet és irodalmat. Hallom, ahogy Frédi visszazárja az ajtót, és helyére akasztja a kulcsot, miközben Anna berámol valamit a jégszekrénybe. Frédi minden szava és mozdulata mélyén ez áll: „Kövesd el.” És Anna minden válasza: „Elkövettem.”

Már bent vannak a szobájukban, hallani, hogy fölgyújtják az állólámpát. Frédi leül a fotelbe, és Anna lehúzza Frédi cipőjét, lába alá igazítva a zsámolypárnát. Aztán kinyitja az első üveg bort, tölt Frédinek, s utána a maga poharába.

– Elölről, drágám? – hallom Anna hangját, mely hangnak is legfeljebb visszhang csupán.

– Olvass! – És Anna elkezd fölolvasni az újságot. Közben Frédi kimegy a fürdőszobába, és Anna emeltebb hangon, a csukott ajtó előtt álldogálva folytatja a megkezdett cikket.

– A következőt! – hangzik belülről, s Anna máris átvált a következőre.

– Kövesd el!

– Elkövettem.

- Azt mondtam, kövesd el!
- Már el is követtem, drágám.

A gyerekszobában eközben mélyülő a csönd és növekvő a tétlenség. Petra a szoba közepén áll, majd ledobja magáról a zongoraterítőt, és rááll. Beáta az ablak előtti polcocskán tesz-vesz. Sejtelmem sincs, mit. Homlokát ráncolja, mintha csipesz lenne a kezében. De nincsen. A legtöbbet magamról tudom. Hallgatásommal mindinkább kirajzolódok, és hallgatózásommal egyre jobban fölszívódom, megszűnök. Fölveszem az esőköpenyem, mert nem bírom tovább. Kopogtatás nélkül átmegyek a szomszéd szobába, és kiveszek egy húszast Frédi zsebéből. Anna épp a második üveg bort szorítja a lába közé; Frédi átfekszik a plüssheverőre. Anna sietve melléje telepszik, de a háta kilóg a pléd alól. Mögöttük, a polcba sülyesztett tükörben hátulról látni tarkójukat, egyre szürkülőbb, „se férfi, se nő” hajukat.

Frédi arca régóta nem ismer változást. Olyan, mint egy késsel ledöfött kés; mintha egész arca egyetlen szemüveg volna.

Anna olykor pár perccel előbb jön haza férjénél. Döbbenetes, milyen gyöngéd ilyenkor hozzánk. Árad belőle a szelídség szabadesése.

– Ki öleli meg édesanyát? – Aztán megfordul Frédi kulcsa a zárbán, s Anna ismét alvajáró szeretővé alakul át. Ránk csukja az ajtót, és napverte szobánkban megkezdődik az a gyűlöletes fülelés, amiről főntebb beszámoltam.

Kettejük közt nincs többé semmi szemérem. Frédi zavartalanul turkál az orrában, és Anna egyre züllöttebb tejfogú és foghíjas örökös mosolyával. Éjfél körül Frédi mereven részeg már. Cipőstül fekszik a matracon, a tükör előtt újabb üvegek és poharak hevernek. Anna fölhúzott lábbal gubbaszt a párásan ráhülő pongyolában, a maga alá gyűrődött lepedőn.

De most még csak fél hat van, amikor is benyitok a szomszédos szobába, és kiveszek Frédi zsebéből egy húszast. Nem bírom tovább, és ennünk is kell valamit. Le kell mennem az utcára, a vásárcsarnokba. Se hideg, se meleg nincsen. A görögdinnye vörös belében a fehér

magoskák látszatra senkit se zavarnak. Csak már a csarnokban lennék! A karfiol- és répahegyek, a lemészárolt növényistálló, a simára mosott paradicsomosládák, az eltaposott káposztalevelek a földön, a mennyezet vastraverzei, végállomás és pályaudvar, igen, ez végre jó, még az élő természetnél is jobb és élőbb, az ödöngés meg a sorban állás, a véres kötények patyolatnyugalma, a krétával felírt árcédulák, a tétován ácsorgó türelmetlenség, céltalanság, kofák és kisdíákok, aranyeső, napraforgó, egymásra slihtolt baromfiládák, áporodott és frissen locsolt levegő, szóval mindaz, ami nélkül nincs se hétköznap, se karácsony, se ingyenesség! Itt végre nincs se unalom, se idő. A sorban állók szebbnél szebb fáradtságot növesztenek magukra. Ki egy nagy kendőt a vállára, ki egy kucsmát a fejére, ki egy bő kötényt a hasa alá.

Készakarva a leghosszabbik sor végére állok, van időm. Paprikát, vajat és kenyeret veszek csak. Minek siessek?

Valaki néz. Egy a titokzatos ácsorgók közül. Először nem tudtam, ki a sok közül. De a nyakamon éreztem, hogy néz. Csak nagy sokára jöttem rá, hogy egy kövér, borostás képű fiú. Nadrágja alaposan kiült, zsebében stanicli. Hónapok óta néz, most is. Merev, kifejezéstelen halszemekkel, de sose közelít, próbál megszólítani. A félemeleti lépcsőnél áll, a napraforgók és krizantémok alatt. Talán szégyenkezik megmozdulni? A zakóján is mind a három gomb szorosan begombolva. Lopkodásból, kéregetésből vagy rakodásból él? Pontosan ismeri a standjaimat, de sose kínálja fel szolgálatát. Szatyromban már ott a vaj, a kenyér és a paprika.

A kiadó köszönetet mond Bokros Jánosnének, Bokros Juditnak és Juhász Annának, hogy megtalálták és átadták Pilinszky János újonnan előkerült füzetét.

MAGVETŐ
KÖNYVKIADÓ ÉS KERESKEDELMI KFT.

www.magveto.hu
www.facebook.com/magveto
magveto.kiado@lira.hu
Felelős kiadó Dávid Anna

Készült a Szekszárdi Nyomda Kft.-ben, 2021-ben
Felelős vezető Vadász Katalin igazgató

Felelős szerkesztő Szegő János
Korrektor Hradeczky Moni
A kötetet Pintér József tervezte
Műszaki vezető Takács Klári
Kiadványszám 9139
Garamond Premier betűtípusból szedve
ISBN 978 963 14 3546 7